

Förslag på besluts- och beredningsprocess för katastroftillstånd i regionerna

Diarienummer: RK2026-00082-2

Datum: 2026-04-24

Version: 1.1

Innehållsförteckning

1	Bakgrund till förslaget.....	2
1.1	Nya bestämmelserna	2
1.1.1	Förenklad beskrivning och tolkning av de nya begreppen	4
1.2	Framtagning och beredning av förslaget.....	5
2	Föreslagen besluts- och beredningsprocess avseende katastroftillstånd i regionerna.....	7
2.1	Förslag till beslutsordning.....	7
2.1.1	Motivering till förslaget	7
2.2	Förslag till beredning.....	8
2.3	Avslutande av katastroftillstånd	8
3	Hjälpanmälan.....	9
3.1	Preliminära förslag avseende hjälpanmälan från region.....	9
3.1.1	Motivering kring förslaget.....	9
4	Samverkan och uppgiftsskyldighet.....	10

1 Bakgrund till förslaget

Från och med 1 januari 2026 gäller nya bestämmelser i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)¹ samt hälso- och sjukvårdsförordningen (2017:80)² avseende regioners och kommuners skyldigheter vid fredstida krissituationer, höjd beredskap och katastroftillstånd. De nya bestämmelserna reglerar bland annat skyldigheten att erbjuda vård, skyldigheten att lämna hjälp samt beslut om hjälp.

Om en kommun eller region inte kan tillhandahålla vård som är nödvändig för liv och hälsa på grund av otillräckliga resurser, och inte heller inom kort kan tillföra nödvändiga resurser, befinner sig den drabbade regionen eller kommunen i ett så kallat katastroftillstånd enligt 2 kap. 9 § i HSL. Lagen fastslår inte att tillståndet behöver föregås av ett beslut eller vilken funktion eller aktör som i så fall ska fatta detta beslut. Däremot fastställer HSL att kommuner och regioner skyndsamt ska lämna hjälp till andra regioner eller kommuner där det råder katastroftillstånd (se HSL 16 a kap. 2 §). Då hjälpskyldigheten begränsar det kommunala självstyret kan ett skriftligt beslut om katastroftillstånd anses som motiverat. Både för att säkerställa att samtliga åtgärder inom den egna regionen är uttömda innan ett beslut fattas, samt för att tydliggöra och ensa lägesbilden internt inom regionen. Det kan också förenkla den uppföljning eller granskning som kommer göras i efterhand.

En likriktning mellan regionerna avseende beslut och beredning kring katastroftillstånd kan underlätta samverkan mellan och med regionerna vid fredstida krissituationer samt inför och under höjd beredskap och krig. En likartad hantering kan även skapa en ökad tillit till beslutet från övriga regioner då samtliga regioner påverkas av att en region fattar beslut om katastroftillstånd.

Detta dokument syftar till att beskriva det förslag på besluts- och beredningsprocess som framkommit inom ramen för det regiongemensamma arbete som bedrivits enligt Uppdragsdirektiv NSPL – arbete relaterat till prop. 2024/25:167 Hälso- och sjukvårdens beredskap (d-nr RK2025-00085-56), deluppdrag ett (1).

1.1 Nya bestämmelserna

Enligt 16 a kap. 1 § HSL ska kommuner och regioner under fredstida krissituationer och höjd beredskap endast vara skyldiga att erbjuda vård som är nödvändig för liv och hälsa. Om en kommun eller region inte kan tillhandahålla vård som är nödvändig för liv och hälsa på grund av otillräckliga resurser, och inte heller inom kort kan tillföra nödvändiga resurser, befinner sig den drabbade regionen eller kommunen i ett så kallat katastroftillstånd enligt 2 kap. 9 § i HSL.

¹ [Hälso- och sjukvårdslag \(2017:30\) | Sveriges riksdag](#)

² [Hälso- och sjukvårdsförordning \(2017:80\) | Sveriges riksdag](#)

Om det råder katastroftillstånd i en kommun eller region och det inte går att ge den hjälp som krävs för att tillståndet ska upphöra, får regeringen besluta om kvalificerat katastroftillstånd i den kommunen eller regionen (se 16 a kap. 9 § HSL). Enligt 16 a kap. 10 § HSL ska den kommun eller region där ett kvalificerat katastroftillstånd råder så långt som det är möjligt erbjuda vård som är nödvändig för liv och hälsa och fullgöra sina skyldigheter enligt 5 kap. HSL (avseende till exempel vårdens kvalitet och patientens självbestämmande och integritet).

Enligt 16 a kap. 2 § HSL är andra kommuner och regioner skyldiga att lämna hjälp till sådan kommun eller region där det råder katastroftillstånd, om inte den egna kommunen eller regionen också har katastroftillstånd eller riskerar att hamna där. En kommun eller region är dock skyldig att lämna hjälp till andra kommuner eller regioner som har avsevärt sämre förutsättningar att erbjuda vård som är nödvändig för liv och hälsa.

Socialstyrelsen ska skyndsamt underrätta Regeringskansliet om det finns skäl för regeringen att besluta om att hjälp ska lämnas (6 a kap. 15 § HSF). Enligt 16 a kap. 5 § HSL är det regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer som i det enskilda fallet beslutar om en region eller kommun ska lämna hjälp samt omfattningen på hjälpen. En förutsättning för beslutet är att det kan antas att den hjälpbehövande kommunen eller regionen saknar förutsättningar att ordna tillräcklig hjälp på egen hand eller genom samverkan. Beslut om hjälp får inte överklagas. Enligt 6 a kap. 14 § HSF gäller regeringens beslut om hjälp omedelbart.

Enligt 16 a kap. 3 § HSL ska en kommun eller region som behöver eller kan antas komma att behöva hjälp av andra kommuner eller regioner anmäla detta skyndsamt till den myndighet som regeringen bestämmer. I 6 a kap. 9 § HSF fastslås att denna myndighet är Socialstyrelsen. Socialstyrelsen ska skyndsamt informera Regeringskansliet.

Av 16 a kap. 4 § HSL och 6 a kap. 11 § HSF framgår det att kommuner, regioner och statliga myndigheter, efter det att en kommun eller region anmält ett hjälpbehov, på begäran av Socialstyrelsen ska samverka i frågor om hjälp. I 16 a kap. 6 § HSL och 6 a kap. 13 § HSF framgår det även att kommuner och regioner på begäran av Socialstyrelsen ska lämna de uppgifter som behövs i ärenden om hjälp. Uppgifterna ska lämnas skyndsamt. Socialstyrelsen ska löpande lämna en samlad lägesbild till Regeringskansliet. Den ska omfatta uppgifter om hjälpbehov, andra kommuners och regioners möjlighet att lämna hjälp, statliga myndigheters möjlighet att lämna hjälp, hur situationen kan antas utvecklas över tid, och andra omständigheter av betydelse för en samlad lägesbild (se 6 a kap. 12 § HSF).

Enligt 6 a kap. 17 § HSF ska Socialstyrelsen, efter att regeringen har fattat ett beslut om att hjälp ska lämnas, följa upp och informera Regeringskansliet om läget för den kommun eller region som är mottagare av hjälpen.

1.1.1 Förenklad beskrivning och tolkning av de nya begreppen

Katastroftillstånd

Enligt 2 kap. 9 § i HSL föreligger ett katastroftillstånd när följande två kriterier uppfylls:

1. en kommun eller region kan inte erbjuda vård som är nödvändig för liv och hälsa av den anledningen att resurserna är otillräckliga, och
2. det är inte möjligt för kommunen eller regionen att inom kort tillföra de nödvändiga resurserna

När en region eller kommun befinner sig i katastroftillstånd infinner sig en hjälpskyldighet för andra kommuner och regioner. Det är regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, som fattar beslut om hur hjälpen ska lämnas och i vilken omfattning. Socialstyrelsen ansvarar för att utreda omfattningen av hjälpbehovet och framställa ett underlag till regeringen.

Kvalificerat katastroftillstånd

Om det råder katastroftillstånd i en kommun eller region och det inte går att ge den hjälp som krävs för att tillståndet ska upphöra får regeringen besluta om kvalificerat katastroftillstånd i den kommunen eller regionen. Vid kvalificerat katastroftillstånd ska regionen eller kommunen upprätthålla vård som är nödvändig för liv och hälsa samt fullgöra skyldigheterna enligt 5 kap. HSL, så långt det är möjligt. Detta innebär en ytterligare begränsning av vårdskyldigheten och ska enbart användas då alla möjligheter till hjälp är uttömda.

Hjälpanmälan

En kommun eller region som behöver eller kan antas komma att behöva hjälp av andra kommuner eller regioner ska skyndsamt anmäla detta till Socialstyrelsen. Vid en hjälpanmälan infinner sig en samverkanskyldighet och uppgiftsskyldighet för samtliga regioner och kommuner om Socialstyrelsen begär det. Hjälpskyldigheten inträder först vid katastroftillstånd i en region eller kommun. Även vid katastroftillstånd i en region eller kommun kommer frivilligt stöd mellan kommuner, regioner samt myndigheter utgöra första alternativet då regeringen enbart ska fatta beslut om hjälp när behovet inte kunnat lösas ut genom samverkan.

Händelse	Konsekvens
Hjälpanmälan till Socialstyrelsen från en kommun eller region för att förhindra att hamna i katastroftillstånd	Samverkanskyldighet inträder för samtliga regioner och kommuner samt statliga myndigheter på begäran av Socialstyrelsen. Uppgiftsskyldighet inträder. Kommuner och regioner är skyldiga att lämna de uppgifter som Socialstyrelsen begär skyndsamt. Hjälpskyldigheten gäller ej. Frivillig samverkan och stöd råder.
Hjälpanmälan till Socialstyrelsen från en kommun eller region som befinner sig i katastroftillstånd	Samverkanskyldighet och uppgiftsskyldigt inträder enligt ovan. Hjälpskyldighet inträder, men beslut om hjälp fattas endast av regeringen om samverkan och frivilligt stöd inte kan avhjälpa situationen.

1.2 Framtagning och beredning av förslaget

Efter förankring i regionerna tog NSPL:s chefsgrupp den 5 december 2025 beslut om ett uppdragsdirektiv för ett regiongemensamt arbete inom ramen för NSPL (se Uppdragsdirektiv NSPL – arbete relaterat till prop. 2024/25:167 Hälso- och sjukvårdens beredskap, d-nr RK2025-00085-56). Uppdraget innehåller tre deluppdrag där föreliggande förslag omfattar deluppdrag ett (1): besluts- och beredningsprocess för fredstida krissituationer och katastroftillstånd.

Uppdraget har genomförts genom arbetsmöten med en arbetsgrupp som nominerats med deltagare från samtliga samverkansregioner. De som ingått i denna arbetsgrupp är:

- kanslichef, Region Jämtland Härjedalen
- strategisk verksamhetsutvecklare civilt försvar, Region Skåne
- chefsjurist, Västra Götalandsregionen
- beredskapsplanerare, Region Kalmar län
- regionjurist, Region Stockholm
- kanslichef, Region Örebro län

Arbetsgruppen har letts av en uppdragsledning bestående av:

- beredskapsstrateg, NSPL kansli
- enhetschef, Region Östergötland
- beredskapssamordnare, Region Gävleborg
- beredskapsstrateg, Region Stockholm

Dialog om arbetsgruppens förslag har skett med följande nätverk och arbetsgrupp:

- Regionledningsseminariet den 23 april 2026
- Regiondirektörsnätverket 20 mars
- Nätverket för regionernas beredskap 13 mars
- Politisk arbetsgrupp för regionernas beredskap 11 mars samt 15 april
- Hälso- och sjukvårdsdirektörsnätverket 19 februari

Även kanslichefsnätverket, beredskapsläkarnätverket och HR-direktörsnätverket har fått en övergripande information om uppdraget. Kanslichefsnätverket har också fått möjlighet att inkomma med skriftliga synpunkter på förslaget huvudinriktning.

Uppdragsledningen har haft en nära dialog med projektledare för Socialstyrelsens regeringsuppdrag att förbereda arbetet med att genomföra förslagen i lagrådsremissen Hälso- och sjukvårdens beredskap³ under framtagandet av förslaget. Viss insyn har därmed funnits gällande utkast på kommande föreskrifter om anmälan, samverkan och uppgiftsskyldighet i ärenden om hjälp under katastroftillstånd från Socialstyrelsen. Dessa perspektiv är beaktade i förslaget.

NSPL chefsgrupp har fått en löpande rapportering om arbetet och getts möjligheter till synpunkter. Enhälligt beslut om att ställa sig bakom förslaget fattades i NSPL chefsgrupp den 5 maj 2026. NSPL chefsgrupp beslutade:

1. att ställa sig bakom det förslag avseende besluts- och beredningsprocess för katastroftillstånd i regionerna det regiongemensamma arbetet genom NSPL lett fram till.
2. att uppdra NSPL kansli att:
 - a. kommunicera förslaget till samtliga regioner
 - b. stödja och följa upp regionernas mottagande av den föreslagna besluts- och beredningsordningen samt att bereda behovet av gemensamt framtagna mallar kring beslut om katastroftillstånd vidare.

³ [Beslutsdokument](#)

2 Föreslagen besluts- och beredningsprocess avseende katastroftillstånd i regionerna

2.1 Förslag till beslutsordning

Beslut om att katastroftillstånd råder i en region föreslås fattas av **regionstyrelsen**. Detta bör framgå i respektive regions reglemente samt i relevanta beredskapsplaner och rutiner. Om **krisledningsnämnden** aktiverats till följd av extraordinär händelse kan denna överta mandatet från regionstyrelsen avseende beslut om katastroftillstånd. Det bör framgå i delegationsordningen hur brådskande beslut om katastroftillstånd kan fattas både när beslutsmandatet ligger på regionstyrelsen samt krisledningsnämnden.

2.1.1 Motivering till förslaget

Ett katastroftillstånd innebär stora konsekvenser för produktionen inom hälso- och sjukvården i aktuell region. Förutom påverkan avseende tillgänglighet, patientsäkerhet och förtroende för hälso- och sjukvården finns det även andra parametrar att ta i beaktande så som ekonomi, samverkan, arbetsrättsliga frågor mm. Hela regionens verksamhet påverkas sannolikt på lång sikt. Ett katastroftillstånd i en region eller en kommun kan även leda till konsekvenser för andra regioner och kommuner i Sverige då detta aktiverar den så kallade hjälpskyldigheten enligt 16 a kap. 2 § HSL.

På nationell nivå är det regeringen som fattar beslut om nästa steg om katastroftillståndet inte kan hävas, det vill säga kvalificerat katastroftillstånd. På nationell nivå fattas alltså beslutet av en politisk ledning efter beredning av myndighet.

Med detta som bakgrund föreslås regionstyrelsen vara lämplig beslutande nivå för beslut om katastroftillstånd i en region. Beslutet kan fattas av krisledningsnämnd när man sett behov av att aktivera den vid extraordinära händelser enligt Lag (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap⁴ (LEH). Enligt 2 kap. 4 § LEH får krisledningsnämnden fatta beslut om att överta hela eller delar av verksamhetsområden från övriga nämnder i kommunen eller regionen i den utsträckning som är nödvändig med hänsyn till den extraordinära händelsens art och omfattning.

Ytterligare motivering för valet av regionstyrelsen som beslutande nivå är att det i 3 kap 2 § LEH framgår det att *"under höjd beredskap ansvarar regionstyrelsen för ledningen av den civila*

⁴ [Lag \(2006:544\) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap | Sveriges riksdag](#)

hälso- och sjukvården samt den övriga verksamhet för det civila försvaret som regionen ska bedriva". Detta kommer högst sannolikt inte ändras då LEH ersätts från 1 jan 2027.

Det finns en lämplighet i att likrikta hur beslut om katastroftillstånd ska fattas, med hur ledning beskrivs i LEH både utifrån extraordinär händelse med möjlighet att aktivera krisledningsnämnd och vid höjd beredskap och regionstyrelsens ansvar då. Detta underlättar utbildningsinsatser och tydlighet i beslutsmandat vid olika typer av händelser med stora konsekvenser för hälso- och sjukvården.

2.2 Förslag till beredning

Beslut om katastroftillstånd föreslås följa regionernas ordinarie ärendeprocess för politiska beslut utifrån rådande läge. Respektive region bör överväga om det ska finnas framtagna mallar för beslutsunderlag avseende katastroftillstånd⁵. Mallen bör minst innehålla följande:

- Beskrivning av ärendet med en lägesbild avseende regionens hälso- och sjukvård
- Vidtagna åtgärder och påbörjad samverkan internt och externt
- Bedömning kring vilka resurser, förstärkningsåtgärder eller annat stöd som behövs för att återta alternativt bibehålla förmågan att bedriva vård som är nödvändig för liv och hälsa
- Möjlig prognos för händelsen/situationen som föranlett katastroftillståndet
- Rekommendation om beslut om katastroftillstånd och information till Socialstyrelsen

Sekretessbedömning och eventuell säkerhetsskyddsklassificering av beslutsunderlaget ska följa regionens ordinarie rutiner för detta.

2.3 Avslutande av katastroftillstånd

Så snart som regionen kan bedriva vård som är nödvändig för liv och hälsa igen och inte ser en risk för att förmågan kan försämrats ska regionen besluta att katastroftillstånd inte längre råder samt meddela Socialstyrelsen detta. Beslutet föreslås följa samma process och beredning som ovan.

⁵ NSPL kommer även bereda behovet av regiongemensamma mallar

3 Hjälpansökan

Enligt de nya bestämmelserna ska en kommun eller region som behöver eller kan antas komma att behöva hjälp av andra kommuner eller regioner anmäla detta skyndsamt till Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen ska meddela kompletterande föreskrifter om ansökan, samverkan och uppgiftsskyldighet i ärenden om hjälp under katastroftillstånd från 1 januari 2027. I nuläget finns en utskickad promemoria från Socialstyrelsen som beskriver en föreslagen rutin om hjälpanmälan (Dnr: 36362/2025).

3.1 Preliminära förslag avseende hjälpanmälan från region

Beslut om ansökan om hjälp vid risk för katastroftillstånd eller vid behov av frivillig hjälp från kommuner och regioner ska beredas vidare i det regiongemensamma arbetet under året, se mer i kap 3.1.1 nedan.

Vid beslut om katastroftillstånd ska en omedelbar ansökan om hjälp göras till Socialstyrelsen om denna inte redan är gjord. Hjälpansökan föreslås innefattas i beslutet om katastroftillstånd som fattas enligt kap 2 ovan.

Ansökan om hjälp ska innehålla en beskrivning av:

- Hjälpbehovet
- Det rådande tillståndet i kommunen eller regionen
- Hur situationen kan antas utvecklas
- Planerade och vidtagna åtgärder

Expediering av hjälpanmälan föreslås hanteras av **tjänsteman i beredskap (TiB)**⁶. Detta ska framgå i respektive regions beredskapsplaner och rutiner.

Regionerna föreslås följa Socialstyrelsens promemoria tills dess att Socialstyrelsen meddelar föreskrifter om ansökan, samverkan och uppgiftsskyldighet i ärenden om hjälp under katastroftillstånd.

3.1.1 Motivering kring förslaget

Det kan finnas visst utrymme för tolkning kring när en hjälpanmälan lämpligen ska göras då regioner och kommuner samverkar regelmässigt i vardagen och vid olika typer av

⁶ Även benämnt tjänsteperson i beredskap (TiB). Detta dokument använder tjänsteman i beredskap då den termen används i lagstiftningen.

samhällsstörningar. Enligt regeringens resonemang i proposition 2024/25:167 Hälso- och sjukvårdens beredskap⁷ är en tidig anmälan ett sätt att säkerställa proaktivitet och att, om möjligt, förhindra katastroftillstånd. Regeringen skriver att för att säkerställa en snabb nationell lägesbild om problemet och vilka kommuner, regioner eller statliga aktörer som kan vara lämpliga hjälplämnare, behöver samverkan inledas snarast möjligast.

Då det redan finns arbetssätt mellan bland annat regionerna och Socialstyrelsen vid händelser när en region kan behöva hjälp, behöver vidare arbete ske kring hur och när en hjälpanmälan ska göras. Det kan vara så att en hjälpanmälan kan behöva beredas olika inom en region beroende på händelsen och dess påverkan på regionens hälso- och sjukvård. Hur en tidig hjälpanmälan eller anmälan om hjälp vid risk för katastroftillstånd ska beredas i respektive region kommer innefattas i det regiongemensamma arbetet med deluppdrag två (2): ledningsmodell vid kris, höjd beredskap och krig enligt Uppdragsdirektiv NSPL – arbete relaterat till prop. 2024/25:167 Hälso- och sjukvårdens beredskap (d-nr RK2025-00085-56).

Expediering av hjälpanmälan föreslås redan nu utföras av regionens tjänsteman i beredskap (TiB). Enligt 6 a kap. 3 § HSF ska det i varje region *"finnas en funktion som ständigt är bemannad med uppgift att ta emot larm och larma vidare, verifiera uppgifter samt initiera och samordna det inledande arbetet vid katastroftillstånd eller händelser som medför ett stort antal skadade eller sjuka eller vid risk för sådana händelser (tjänsteman i beredskap)".* Detta medför att TiB är en reglerad funktion som samtliga 21 regioner har. Funktionen är ständigt bemannad och är kontaktsväg för samverkan vid olika typer av samhällsstörningar. TiB-funktionen i respektive region är därför ingångsväg även vid katastroftillstånd och vid kallelser till samverkanskonferenser från Socialstyrelsen. Att expediera anmälan innebär inget beslutsmandat i ärendet och bedöms inte behöva regleras i regionens delegationsordning, men detta lämnas till respektive region att fastställa i enlighet med ordinarie struktur.

4 Samverkan och uppgiftsskyldighet

Vid en anmälan om hjälp från en region eller kommun kommer Socialstyrelsen kalla till samverkanskonferens. Samverkan i ärenden om hjälp syftar till att utreda omfattningen av hjälpbehovet, vilka möjligheter till frivillig hjälp som finns och om det finns behov av att fatta beslut om hjälp.

Varje region bör ha framtagna rutiner för hur deltagandet på samverkanskonferenser ska beredas och fastställas. Beroende på händelsens art, mötets syfte och om regionen är hjälpbehövande eller hjälpskyldig så kan olika kompetenser och/eller beslutsnivåer vara lämpliga. Det kan genomföras samverkanskonferenser både efter anmälan om hjälp utan beslut om katastroftillstånd och vid katastroftillstånd i en/ flera regioner eller kommuner.

Hur samverkan vid katastroftillstånd samt vid hjälpanmälan kommer formas är ett pågående utvecklingsarbete på Socialstyrelsen under 2026. NSPL deluppdrag 2 enligt Uppdragsdirektiv

⁷ [Hälso- och sjukvårdens beredskap](#)

NSPL – arbete relaterat till prop. 2024/25:167 Hälso- och sjukvårdens beredskap (d-nr RK2025-00085-56) kommer följa detta arbete.

Vid ärenden om hjälp kan Socialstyrelsen begära in uppgifter från vissa eller samtliga regioner. Se mer i Socialstyrelsens promemoria Förslag till process i ärenden om hjälp under katastroftillstånd (Dnr: 36362/2025). Ytterligare reglering kring detta kommer finnas i Socialstyrelsens kommande föreskrifter om anmälan, samverkan och uppgiftsskyldighet i ärenden om hjälp under katastroftillstånd från 1 januari 2027